

MATERIAŁY DO SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO MAŁOPOLSKI

Kontynuujemy na łamach „Małopolski” publikację materiałów biograficznych, które w przyszłości przyczynią się do powstania słownika małopolskich regionalistów. Kto jest więc małopolskim regionalistą? Nie zawsze będzie to osoba urodzona na terenie Małopolski, choć to szczególnie istotny. Bez względu na miejsce urodzenia i zamieszkania najistotniejszym wyróżnikiem będą jej dokonania organizatorskie (m.in. tworzenie muzeów, izb i zespołów regionalnych, działalność wydawnicza), działalność publicystyczna, a zwłaszcza naukowo-badawcza. A więc opisywanie w różnych formach (także pamiętnikarskich i wspomnieniowych) wszelkich aspektów naszych małych ojczyzn.

Czy uda się nam zrealizować to ambitne i trudne zadanie? Zależy to przede wszystkim od Czytelników i sporej gromady naszych Autorów, także potencjalnych. Oczekujemy na biografiami (objętości 2–5 znormalizowanych stron maszynopisu).

Redakcja

JANICKA-KRZYWDA Urszula (22 maja 1946 Zawoja – 25 stycznia 2015 Kraków) – etnograf w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka i Muzeum Etnograficznym w Krakowie, badaczka kultury ludowej Karpat, folklorystka, dziennikarka, konsultantka zespołów folklorystycznych, autorka licznych prac dotyczących kultury ludowej, honorowa obywatelka Zawoi.

Urszula Janicka-Krzywda urodziła się pod Babią Górą, w Beskidzie Żywieckim. Duży wpływ na jej życie miał ksiądz Władysław Grohs (1910–1977), proboszcz i dziekan wielicki (1964–1977), który dawał ślub jej rodzicom – Zbigniewowi Janickiemu i Zofii Jäntsche z d. Mohr, chrzcili Urszulę, a w 1973 r. udzielił jej sakramentu małżeństwa z Piotrem Krzywdą. W 1963 r. ukończyła szkołę podstawową w Zawoi, w 1967 r. liceum ogólnokształcące w Suchej Beskidzkiej, a w 1972 r. studia na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego – kierunek etnografia Słowian. Tematem jej pracy magisterskiej była *Magia handlowa na polskim Spiszu pod koniec XIX i w XX wieku*. Po studiach, dzięki księdzu Grohsovi, przybyła do Wieliczki i rozpoczęła pracę jako

etnograf w Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce. Tu pracowała w latach 1973–1982, a następnie w latach 1982–2005, jako kierownik Archiwum w Muzeum Etnograficznym im. Seweryna Udzieli w Krakowie. Równocześnie podjęła pracę w Spółdzielni Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Makowianka” w Makowie Podhalańskim (1982–1992). W 1997 r. uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego; tematem rozprawy doktorskiej była *Postać Matki Bożej w folklorze słownym Polskiego Podkarpacia*. W 2001 r. otrzymała tytuł kustosa dyplomowanego. W latach 1994–2005 była redaktorem naczelnym Rocznika Muzeum Etnograficznego w Krakowie. W 2005 r. przeszła na emeryturę.

Była członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Sprawowała kierownictwo artystyczne Zespołu Regionalnego „Juzyna” w Zawoi. Była jednym z organizatorów Międzynarodowych Festiwali Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem i wielokrotną przewodniczącą festiwalowego jury. W latach 1999–2010 redagowała „Rocznik Babiogórski”, do którego pisała również artykuły, podobnie jak do babiogórskich „Kalendarzy”, rocznika „Wierchy”, a ostatnio do „Zeszytów Rabczańskich”. Redagowała także serię pokaznych tomów poświęconych kulturze ludowej górali karpaccich (*Kultura ludowa Górali Babiogórskich, ... Orawskich, ... Spiskich, ... Zagórzańskich, ... Pienińskich*).

Współpracowała z redakcjami wielu czasopism krajoznawczych, m.in.: „Hale i Dziedziny” (1991–1995), „Kwiaty” (1996–2004), „Gazeta Górską” (2004–2005, 2009–2014), „Tatry” (2004–2014), a także „Polski Region Pieniny”. Szczególnie mocno związana była z regionalnym pismem wydawanym w rodzinnej Zawoi – „Pod Diablakiem” (1991–2014). Regularnie pisała także do czasopism katolickich, takich jak: „Dominik” (2004–2007, 2012), „Droga” (2003–2010), „Gość Niedzielny” (1987, 1995–2004), „Jasna Góra” (1995–2000, 2002), „Miejsca Święte” (2004–2005), „Posłaniec Serca Jezusowego” (2000–2015), „Wychowawca” (1999–2005), „Wzrastanie” (1987–2008, 2010), „Źródło” (1993–2006). Pisała do końca swoich dni. W „Wychowawcy” z 2 lutego 2015 ukazał się jej artykuł *Sól św. Agaty*.

Głównym tematem jej badań i publikacji była kultura ludowa Karpat, zwłaszcza kultura duchowa: obrzędy, magia, wierzenia, a także folklor słowny. Sporo miejsca w swoich pracach poświęcała zbójnictwu karpacciemu, tradycjom pasterskim, tradycyjnej kulturze Górali Babiogórskich oraz przejawom religijności ludowej. Pracowała też na rzecz stowarzyszeń i organizacji regionalnych, zwłaszcza działających na terenie zamieszkanym przez Górali Babiogórskich i Orawskich. Sprawowała opiekę merytoryczną nad zespołami regionalnymi prezentującymi folklor babiogórski. Nieobca jej była także literatura piękna, gdzie wykorzystywała wątki zaczerpnięte z karpacciego folkloru słownego. Opublikowała ponad 1000 artykułów i kilkadziesiąt książek.

Pracując w Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka dokonała inwentaryzacji kapliczek przydrożnych w mieście i gminie Wieliczka, przeprowadzała wywiady na temat tradycji i obrzędów, m.in. wielickich górników. Była także przewodnikiem po Trasie Turystycznej i muzeum w kopalni oraz wykładownicą na kursach dla przewodników. W „Studiach i Materiałach do Dziejów Żup Solnych w Polsce” wydawanych przez Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka opublikowała artykuły: *Demonologia Wieliczki i okolicy* w tomie 6 (1977), s. 134–140, *Wierzenia górników wielickich*, t. 8 (1979), s. 127–156, *Postać bł. Kingi w legendzie ludowej* w tomie 10 (1981), s. 153–178. Wybrane pozycje książkowe: *Atrybut – patron – symbol* – Kraków 1982, *Madonny z Podkarpacia* – Kraków 1983, *Niespokojne Karpaty czyli rzecz o zbójnictwie* – Warszawa 1986, *Poczet harnasi karpaccich* – Kraków 1988, *Kapliczki i krzyże przydrożne polskiego Podkarpacia* – Warszawa 1991, *Chrześcijańskie tradycje Podkarpacia* – Pruszków 1996, *Szlakami św. Jana z Dukli* – Kraków 1997, *Opowieści halnego wiatru. Legendy spod Tatr i Beskidów* – Kraków 2000, *Zwyczaję, tradycje, obrzędy* – Kraków 2013, *Harnasie. Legendy zbójnictwa karpacciego* – Wadowice 2014, *Czary góralskie* – Zakopane 2014 (wspólnie z K. Ceklarz).

Kiedy w 1998 r. organizowałam z ramienia Kopalni Soli „Wieliczka” – Trasa Turystyczna kurs przewodnicki po trasie turystycznej zaprosiłam Urszulę Janicką-Krzywdę do prowadzenia wykładów z etnografii. Tak po latach przerwy wróciła do Wieliczki i wielickiej kopalni. Wygłaszała prelekcje na temat św. Kingi, jej życia, kultu i legend dla uczniów szkół podstawowych biorących udział w konkursie *Wieliczka: historia – zabytki – atrakcje turystyczne* i *Znam legendy o św. Kindze* oraz dla członków Stowarzyszenia Czcieli Świętej Kingi przy parafii św. Klemensa w Wieliczce, w spotkaniach King i instytucji o imieniu Kinga. Z jej udziałem w 1998 roku odbył się pierwszy konkurs szopki wielickiej w kopalni. Była zaangażowana w spotkania z cyklu „Wieliczka – Wieliczenie”, na których wygłosiła 10 prelekcji: *Błogosławiona Kinga: dzieje – kult – legenda* (połączone z promocją książki *Legendy wielickiej kopalni* (Kraków 1998) *Patroni polskiego górnictwa solnego* – (na 4. i 7. spotkaniu w 1998 r.), *Ludoznawcza działalność profesora Ludwika Młynka w 100-lecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego* (na 18. spotkaniu w 1999 r.); *Górnicy wieliccy jako grupa zawodowa* (połączone z promocją książki *Górnicy wielickiej kopalni* (Kraków 1999), którą dedykowała pamięci twórcy Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka Alfonsowi Długoszowi (na 25. spotkaniu w 2000 r.) *Tradycje rzeźby w soli w wielickiej kopalni i Kapliczka przydrożna wotum czy modlitwa?* (na 38. i 42. spotkaniu w 2001 r.), *Mój wujek ksiądz Władysław Grohs* (na 60. spotkaniu w 2002 r.), *Święta Kinga w legendzie hagiograficznej i ludowej* (na 172. – w 2012 r.) i *Ludwik Młynek (1864–1941), pedagog, ludoznawca, działacz oświatowy, pseudonim „Jan Kolka”, „Jasiek Kolka”* (połączone z promocją książki pt. *Zwyczaję, tradycje, obrzędy* (Kraków 2013) (na 195. spotkaniu w 2014 r.).

Popularyzując kult św. Kingi wydała *Legendy o błogostawionej Kindze, Legendy o świętej Kindze, Legendy wielickiej kopalni*, których wydanie finansowała Kopalnia Soli „Wieliczka” – Trasa Turystyczna, przewodniki *Szlakami Świętej Kingi* (2002) i *Szlakami Świętej Kingi: Wojnicz, Sandomierz, Nowy Korczyn, Wieliczka, Bochnia, Pieniny, Stary Sącz* (2002).

Dzięki jej zaangażowaniu w Wieliczce odbyło się 7–8 października 2000 r. VIII seminarium z cyklu „Sacrum i Przyroda”, której organizatorami byli: ówczesna Papińska Akademia Teologiczna w Krakowie – ks. dr hab. Maciej Ostrowski, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Wieliczce, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, Urząd Miasta i Gminy Wieliczka, Kopalnia Soli „Wieliczka”.

Zainspirowana spotkaniem z wydawcą Wiesławem Żyznowskim napisała rozdział pt. *Tradycyjna kultura ludowa wsi Brzegi i Grabie*¹. Otrzymała liczne nagrody, wyróżnienia i odznaczenia: Zasłużony Działacz Kultury (1995), Złoty Krzyż Zasługi (2001), Zasłużony dla Kultury Polskiej (2013). Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich za pracę na rzecz regionu nagrodiło ją Laurem Babiogórskim stopnia podstawowego (2000) i Laurem Babiogórskim za szczególne zasługi (2002). W 2013 r. otrzymała Nagrodę im. Oskara Kolberga w kategorii naukowcy, działacze, popularyzatorzy i Nagrodę im. Romana Reinfussa za wybitne osiągnięcia w dziedzinie zachowania lokalnej tożsamości kulturowej w Małopolsce, a ponadto Nagrodę Starosty Suskiego za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania kultury i dziedzictwa kulturowego.

Urszula Janicka-Krzywda zmarła w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie w wieku 65 lat. Msza św. pogrzebowa została odprawiona 31 stycznia 2015 r. w kościele św. Klemensa w Zawoi, w której uczestniczyli: matka i mąż zmarłej, przedstawiciele władz i instytucji, członkowie zespołów: „Juzyna”, „Nasze Skawce”, „Zbójnik”, Babiogórskiego Pogotowia Ratunkowego, a także liczne grono przyjaciół.

Po mszy św. głos zabrali m.in.: senator RP i były starosta suski, dyrektor Babiogórskiego Centrum Kultury, przedstawiciel Zespołu Regionalnego „Juzyna”, przedstawicielka Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie.

Odczytano wiersz Urszuli Janickiej-Krzywdy pt. *Testament*:

A jak umrę, to mnie pochowajcie
w macierzance, cetynie, listowiu.
Niech mi grają góralskie tańce,
niech mi księżyc świeci na nowiu.

¹ *Brzegi i Grabie pod Niepołomicami. Historia, zwyczaje, pisarstwo, dzieje jednej rodziny. Praca zbiorowa*, red. W. Żyznowski ; współpr. A. Krzeczowska [i in.], fot. Paweł Biegan [i in.], Siercza, Wiesław Żyznowski, 2007, 405 s.

Pewno Stwórca zdziwiony zapyta,
czemu idę tu z szumną muzyką?
Dobry Boże, czyś Ty kiedy słyszał,
jak śpiewają juhasi z redyku?

Czyś Ty widział góralskie wesele?
Czyś Ty tańczył pod skrzypki, pod dudy?
I czyś patrzył, jak w jesień się ścięła
po potoku bukowy liść rudy?

A gdy skazać mnie zechcesz na piekło,
na wieczyste posiadły z szatanem,
zabierz wszystko co tak mnie urzekło:
zabierz góry mi moje kochane.

Wraz z odejściem Urszuli Janickiej-Krzywdy stajemy się o wiele ubożsi. Prowadziła bardzo pracowite życie, owoce jej pracy są dostrzegalne, dbała o to, aby dla swoich działań mieć kontynuatorów. Są osoby, które dzięki niej wybrały pracę naukową, dziennikarską, zajęły się regionalizmem, rękodziełem ludowym, zostały „zarażone” krajoznawstwem itd. Od zawsze działała i pracowała na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego naszego regionu. Zaszczepiła miłość do tradycji kilku pokoleniom mieszkańców wsi babiogórskich. Była skarbnicą wiedzy i dumą Babiogórskiej Ziemi. Kochała Boga i ludzi. Dziękujemy Jej za wszelkie dobro i owocną działalność.

Dziękuję za pomoc w opracowaniu biografii Piotrowi Krzywdzie.

Jadwiga Duda
Stowarzyszenie „Klub Przyjaciół Wieliczki”, Wieliczka

